

VOPROSZI FILOSZOFII 1961. 12. SZÁM

V. A. Stoff: A modell ismeretelméleti funkciói

A technika és a tudomány rohamos fejlődése számos problémát vet fel az ismeretelmélet területén. Így a napjaink tudományában egyre nagyobb szerephez jutó modellezés is igényeli ismeretelméleti jellegű kérdések megválaszolását.

A modell tudományos fogalmának vizsgálatával kapcsolatban a szerző nyomatékosan rámutat arra, hogy a materialista jellegű modell-fogalom legfőbb sajátosságának a tanulmányozott jelenség visszatükröződését, a modellek révén történő visszatükrözését tekinthetjük.

A modellek két válfaját ismerjük: a technikai vagy materiális és a képzeletbeli (elméleti) vagy ideális modellt.

A technikai modellek különféle anyagokban (fémekben, üvegben, fában, műanyagban stb.) testesülnek meg. Létezésük e tekintetben a munkaeszközöktől vagy a tudományos kutatás különféle eszközeitől (mikroszkóp, centrifuga, gyorsító) csupán annyiban különbözik, hogy rendeltetésük nem a tanulmányozandó objektumra való hatásban, hanem mindenekelőtt ennek reprodukálásában, szerkezetének vagy különböző sajátosságainak ábrázolásában, tükrözésében rejlik. A technikai modellek tovább vizsgálhatók abból a szempontból, hogy elemeik ugyanazokat a fizikai sajátságokat mutatják-e, avagy hogy megőrzik-e az eredetivel való geometriai hasonlóságot. Itt tesz említést a szerző az analóg rendszerek felépítésének útján való modellezésről, mint a technikai modellezés különleges esetéről. Mivel ezek legtöbbször az azonos egyenlettel való kifejezhetőség a legfőbb közös vonás, ezért a modellezés e típusát matematikai modellezésnek is szokták nevezni. A cikkben elsősorban elektronikai és kibernetikai példákra történik utalás e modell-típus lényegének megvilágítása céljából.

A technikai vagy materiális modellek szoros kapcsolatban vannak a képzeletbeli

vagyis ideális modellekkel, mindenekelőtt azért, mivel az ember, mielőtt felépítené a modellt valamilyen anyagból, gondolatban elképzeleli magának, és elméletileg megalapozza, számításokat végez. De az ideális modellek többsége nem is tart igényt az anyagi megtestesülésre valamilyen technikai berendezés formájában.

Felépítési formájuk szempontjából az ideális modellek két típusra oszthatók. Az ideális modellek első fajtája szemléletes elemekből épül fel (rugalmas golyók, emelők, rugók, folyadékáramlások stb.). Feltételezhető, hogy a modellfelépítésnek ezek a szemléletes és érzékelhető elemei valamilyen hasonlóságot mutatnak a modellálható reális jelenség megfelelő elemeivel. A modellek egyik fő funkciója a bonyolult jelenségek szemléletessé tétele. Helytelen, ha úgy gondoljuk, hogy a klasszikus fizika határán le kell mondanunk a szemléletes követelményéről. E követelmény — kétségtelenül sajátos formában — a kvantumfizikában is jelentkezik, s megvalósulásában ugyancsak a modelleknek van a legnagyobb szerepük. A szerző — bírálva a szemléletesség metafizikus felfogását — e követelmény modern megfogalmazását nyújtja.

Az ideális modellek második fajtája jelrendszerekből áll, elemeik speciális jelek. A jelmodellek nem mutatnak semmi közöset a fizikai természetet illetően a modellálható objektumok természetével. De azért e jelrendszerekről nem mondhatjuk, hogy egyáltalán nem szemléletesek. Bennük is van szemléletesség olyan értelemben, hogy minden jel, mint bizonyos anyagi jelenség, közvetlenül elérhető az érzékelés számára. A jelmodellek segítségével sikerül közvetve szemléletessé tenni igen bonyolult rendszereket és kapcsolatokat, amelyek, valamilyen oknál fogva, hozzáférhetetlenek a közvetlen érzékelés számára. E modellek is tükrözik a valóságot, de a tükrözésnek ismeretelméleti — nem pedig fizikai vagy pszichológiai — értelmezésében. A valóságnak a jelmodellekkel történő tükrözését

izomorfizmusuk biztosítja. A jelmodellek alkalmazása különösen nagyon fontos a tudományoknak azon területein, amelyek a struktúrák és a viszonyok általános tanulmányozásával kapcsolatosak.

Az ideális modellek e két típusa két szélső esetet képvisel. A legtöbb ideális modell együtt tartalmazza mindkét féle modell jellemző vonásait.

A modellek szerepéről szóló kérdés mélyebb tanulmányozásához nem elegendő csupán a formális osztályozás, hanem kutatni kell a különféle modellek *tartalmát* is. Ez lehetőséget ad annak megállapítására, hogy miként variálódhatnak a modellálás lehetőségei a tanulmányozott valóság sajátos természetétől függően, miként változik a modellek jellege, hogyan növekszik vagy csökken jelentősége az egyes tudományterületeken. A tartalmi elemzés alapján felépített modellosztályozás valójában egybeesik a modelleknek a konkrét tudományokban való szerepe vizsgálatával. A tartalmi jegyek alapján beszélhetünk mechanikai, hidrodinamikai, elektromos stb. modellekről. Egyre növekvő jelentőségűekké válnak a statisztikus jellegű modellek.

A cikk részletesen foglalkozik a modellek szerepének és helyének kérdésében elfoglalt *materialista és idealista álláspont közötti ellentétekkel*.

Bírálja a két legelterjedtebb idealista irányzatot: a szubjektív idealista (neopozitivist) és az objektív idealista (neotomista) felfogást. A természettudósok többsége — tudatosan vagy nem tudatosan — a modellek lényegének materialista értelmezését vallja. A modell a megismerés eszközeinek egyike; alkalmas az objektív valóság tükrözésére. A modell *másodlagos* a dolgok természetes rendjéhez, az anyag különböző mozgásformáihoz képest. A szerző utal azokra a neves természettudósokra, akik materialista módon értelmezték a modellt, és fontos szerepet tulajdonítottak a modellezésnek a megismerésben. A modellezésnek a megismerésben tapasztalható fontos szerepe azonban nem homályosíthatja el a modellhipotézis módszerének korlátait. A cikk nyomatékosan felhívja a figyelmet az e korlátokból adódó veszélyekre.

A cikk részletesen foglalkozik a *modell szerepével a megismerésben*.

Elsőnek azt fejtegeti a szerző, hogy miként jelennek meg a modellek *mint különleges tudományos absztrakciók*.

A modell legfőbb ismeretelméleti funkciója, hogy *közbeeső lánc* az elméleti absztrakci gondolkodás és az objektív gyakorlati tevékenység között. A hatás kétirányú: egyrészt a valóságtól és a megfigyelt jelenségektől az elmélet felé, más-

részt pedig az elmélet irányából a megfigyelendő jelenségek, a valóság felé. A két irány közül az elsőben a modell úgy lép fel, mint egy tapasztalatból születő új elmélet alkotórésze, s e vonatkozásban a modell értelmezője a tényeknek abban az értelemben, hogy többé-kevésbé szemléletes módon reprodukálja a megfigyelt jelenség struktúráját és lefolyásának mechanizmusát. A modell egyben segít felépíteni az elmélet matematikai apparátusát is olyan analóg jelenségek alapulvételével, amelyek leírására már kidolgozott matematikai apparátus áll rendelkezésre. A másik irányt tekintve a modell az elmélettől a valóság felé vezető úton jelenik meg, s lehetővé teszi bebizonyítani valamely axiomatikus elmélet által leírt objektumok létezésének lehetőségét. Egyben feltárja az elmélet fizikai értelmét azáltal, hogy rámutat az adott jelenség lehetséges struktúrájára vagy lefolyásának lehetséges mechanizmusára. Gyakran felvetődik egymást kiegészítő modellek létrehozásának a szükségessége. A cikk kvantumfizikai példákkal világítja meg az általános ismeretelméleti fejtegetéseket.

Mivel a modell — ilyen vagy olyan mértékben — szemléletes, segít az oktatás folyamatában. Megvilágítja az érzékleti és a logikai közötti kapcsolatot, észreveszi az átmenetet a konkrétól a tudományos absztrakciók felé és fordítva: alátámasztja az absztrakt fogalmi gondolkodást megszokott és általánossá vált érzékletes szemléltető eszközökkel. Ezt a funkciót elsősorban az ún. *demonstratív modellek* látják el, amelyeket széleskörűen alkalmaznak a pedagógiai gyakorlatban.

Az analógiákon alapuló modellek jelentős megismerési funkciója: a *heurisztikus funkció*. A jó modell és a sikeresen megalkotott analógia megmutathatja az elmélet fejlődésének új útjait, és sugallhatja a kutatatandó problémák helyes megoldásait.

A modellek fontos szerepet töltenek be a jelenségek lefolyásának s az okok vizsgálatának *magyarazásában*.

Az ideális és a materiális modellek dialektikus kapcsolata révén lehetővé válik sokféle egzakt kísérlet végrehajtása. Azokban az esetekben, amikor lehetőség van az ideális modell materiális alakítására, a modell jellemző vonásai — idealizálás, egyszerűsítés, alapvető struktúrák és kapcsolatok kiválasztása, szemléletesség — *gyakorlati* körülmények között testet öltenek meg. Tisztán technikai jellegű feladatok megoldásán kívül a modellek lehetővé teszik a gyakorlati kísérletezést olyan viszonyokkal és törvényszerűségekkel kapcsolatban, amelyek az elméletben

szerfőlött elvont fogalmak formájában jelennek meg.

Az elmondottak lehetővé teszik a modell helyének pontos meghatározását abban a láncolatban, mely az elméletet a valósággal összekapcsolja: elmélet — ideális modell — materiális modell — gyakorlat — valóság. E helyzetből adódik a modellnek mint láncszemnek az a funkciója, hogy az *elmélet gyakorlati ellenőrzésének szerepét* is betöltheti. Az átmenet a modellekkel való kísérlettől az alkotó gyakorlatig — ez az elmélet széles körű ellenőrzésének az útja. A modellkísérletek eddigi sikerei alátámasztják a modellek azon képességét, hogy *segítségükkel egyre inkább előreláthatjuk az objektív világ folyamatainak a lefolyását.*

Ily módon az ideális és a materiális modellek mint feltétlenül szükséges fokoza-

tok jelennek meg az emberi megismerés bonyolult folyamatában. Szerepüknek és funkcióiknak a tanulmányozása szerfőlött fontos az emberi megismerés sajátosságainak feltárása s így a gnoszeológiai kutatások előrevitele szempontjából.

Bár a cikk már korlátozott terjedelme miatt sem térhetett ki kellő mélységben a modellek ismeretelméleti problémáinak mindegyikére (alaposabb tartalmi osztályozás, mennyiségi mozzanatok rohamosan fokozódó szerepe, a „megismerési” funkció mellett a „megváltoztatási” funkció szerepe fokozódásának vizsgálata stb.), mégis jelentős mértékben hozzájárul e — napjaink tudományában oly fontos — kérdés filozófiai problémáinak tisztázásához.

(b. e.)

VOPROSZI FILOSZOFII 1962. 1. SZÁM

I. Sz. Narszkij: A neopozitivisták ismeretelmélet alapelveinek bírálata

Nem alaptalan az a vélemény — mondja a szerző —, hogy a neopozitívizmus mint filozófia alapjában véve nem más, mint neopozitivisták ismeretelmélet. Ennek az ismeretelméletnek az alapvonásait vizsgálja és bírálja Narszkij — elsősorban M. Schlick munkái alapján.

A XX. század pozitívizmusa sokban különbözik a régi agnoszticizmustól és szkepticizmustól. Mindenekelőtt: az utóbbitól eltérően a maga agnoszticizmusát ismeretelméleti optimizmusnak igyekszik feltüntetni. A megismerés hatásainak megvonása nem korlátozza az embert a tevékenységében — mondják a neopozitivisták —, hiszen azok a problémák, amelyek megismerésünk számára megközelíthetetlenek, tulajdonképpen nem is problémák, az igaz és a hamis határain túl fekszenek. A neopozitivisták csupán „az érzéki adatokban” bízik, szerinte terméketlen és felesleges dolog a keletkezésüket kutatni, azt vizsgálni, ami ezeken túl van. Szemmel látható, hogy a neopozitívizmus agnoszticizmust prédikál, noha igyekszik tagadni, „nem megformulálni” álláspontja agnosztikus jellegét.

A neopozitivisták, éppúgy mint a machisták, ismeretelméletükben a szubjektív érzetektől indulnak ki. A megismerés — mondják — az érzetekkel való különféle manipuláció — és nem több. A különbség közöttük és a machisták között az, hogy míg a machisták szerint az érzetek objektumokká alakulnak át, s így a világ alapját képezik, addig a neopozitivisták egyszerűen

tudománytalannak tartják az érzetek külső forrása problémájának még a felvetését is. Ezzel azonban nem lépnek ki a szubjektív idealizmus keretei közül.

Machizmus és neopozitívizmus között a *gondolkodás* szerepének értelmezésében is különbség van, végeredményben azonban ez a különbség is csak formális marad. A machisták szerint a gondolkodás csak leegyszerűsíti, gazdaságosabbá, áttekinthetővé teszi a szubjektum tapasztalatait, a neopozitivistáknál viszont éles szakadék van érzéki és racionális között, amennyiben az első csak „adottnak”, a másodikat pedig a szubjektum tevékenysége eredményének tekintik. A gondolkodás átalakítja az érzéki adatokat, és ezen az átalakításon alapszik a neopozitívizmus „logikai konstrukció” elmélete, amely, noha elismeri az érzetek és a racionális átalakulásuk eredménye közötti különbséget, végeredményben tagad bármilyen elvi különbséget a tárgy és a tárgy elmélete között. E felfogás szerint a matematikai formában kifejezett tudományos elméletek nem viszonylag állandó érzetecsoportok szimbólumai, hanem az érzéki adatok formális mondatokban rögzített átalakításai, igazságuk — pontosabban helyességük — csak a mondatok kapcsolatától, kölcsönös megfelelésétől függ, attól, hogy deduktíve le lehet-e vezetni belőlük az érzékieleg ellenőrzött következményeket. Ez a tisztán formális igazságkritérium uralkodóvá vált a neopozitívizmusban. De mi az oka annak, hogy az elméleti következtetéseket igazolhatják az emberek érzéki tapasztalatai? A neopozitívizmus ezt a kérdést nem oldja meg, amennyiben szerinte ez az egybeesés

tisztára véletlen kérdése, lehetséges is és nem is.

A szerző ezek után elemzi a „tény” neopozitivistá fogalmát. A neopozitívizmus számára a tény fogalma a szubjektum állapotait és állapotváltozásait jelenti, és elválaszthatatlan a nyelvi kifejezéstől, a mondatoktól, amelyek a tényeket leírják. Ennek a szubjektivistá felfogásnak egyenes következménye, hogy az ismeretelmélet problematikája a neopozitívizmusban a szubjektum nyelvi tevékenysége szférájára korlátozódott; és ez határozta meg a neopozitivistá tudományfilozófia tárgykörét is.

Narszkij a „megismerés” neopozitivistá fogalmát elemezve rámutat arra, milyen értelemben igyekeztek a neopozitivisták azonosítani a formális logikát és az ismeretelméletet. A megismerés, szerintük, az *eredmények* megismerése, amelyet a megismerési *folyamat* törvényszerűségeinek kutatásával egységbe foglalni nem kell, tudományosan értelmetlen dolog. A megismerés mint folyamat tanulmányozása pszichológiai, nem pedig ismeretelméleti probléma — mondják. Ilyen módon, kizárva a megismerésből a visszatükrözést, kizárják az ismeretelméletből a visszatükrözés elméletét. A gnoszeológia feladata a gondolatok közötti tisztán formális viszonyok tanulmányozása lesz. A logika törvényeit ebben az értelmezésben az érzéki tapasztalatoktól teljesen függetlenül, konvencionális jelleggel állapítják meg. Mind ebben a tudományok teljes lebecsülése nyilvánul meg, céljuk, ezek szerint, csupán egy „kényelmi” szempont érvényesítése, nem pedig az igazság megismerése lesz.

A neopozitívizmus azzal dicsekszik, hogy megszabadította az ismeretelméletet a régi „metafizikától”, a megalapozatlan dogmatizmustól. Valójában a neopozitívizmus tele van dogmákkal, és pedig gyakran súlyos ellentmondásokhoz vezető dogmákkal. Története az utóbbi három évtizedben tulajdonképpen a neopozitívizmus immánens felbomlásának folyamata. Ez a filozófia azonban ma még él, okos és veszélyes ellenfél, megcáfolására igen sokat kell még tennünk.

(r. t.)

E. G. Vacuro: A visszatükrözés néhány fiziológiai mechanizmusa és fejlődésük

A megismerés a természet visszatükröződése az ember tudatában. A visszatükrözés azonban nem csupán az ember kiváltsága, hanem általában az anyag tulajdonsága, ennek minden fejlettségi fokán. A visszatükrözés jellege, többé vagy kevésbé adekvát volta a visszatükröző

szubsztrátum szervezetének fejlettségi fokától függ. A visszatükrözés pontosságának, adekvát voltának fejlődésével nő a szervezetnek a külső környezet változó feltételeihez való alkalmazkodó képessége is.

A cikk az első jelzőrendszerbe tartozó idegkapcsolatokat vizsgálja ismeretelméleti szempontból, a visszatükrözés speciális emberi formáival nem foglalkozik.

Az állati alkalmazkodás legelemibb mechanizmusa a feltétlen reflexek működése — mondja a szerző. Mivel a feltétlen reflexek a szervezet és a külső környezet állandó kapcsolatának kifejezői, ez a mechanizmus a szervezet igen alacsony fokú alkalmazkodását biztosítja, segítségével az állat csak viszonylag stabil külső környezetben marad meg.

A feltételes kapcsolatok működésbe lépése erősen kiszélesíti az állat érzékelési lehetőségeinek kihasználását. Azzal ugyanis, hogy a külvilág tárgyainak különböző tulajdonságai a feltételes ingerben azonos jelzéseké válnak, bármely érzékszervi apparátus ingerére ugyanaz a tevékenység lehet válasz. Az a körülmény pedig, hogy a feltételes reflex időleges kapcsolat, és a kiváltó feltételek megváltozásakor gátlás alá kerül, szintén igen fontos körülmény, amely a megváltozott feltételekhez való adekvátabb alkalmazkodást segíti elő. Ilyen módon a feltételes reflexek rendszere a jelenség-kapcsolatok visszatükrözésének fiziológiai mechanizmusaként tekinthető. Ezen a fokon lép fel a generalizáció, az általánosítás állati, az emberi általánosításától elvileg különböző formája, melynek fiziológiai alapja az ingerület szétsugárzása.

Az állati megismerés következő, magasabb foka a differenciált feltételes kapcsolatok kialakulása. Ezen a fokon ölt az állat magatartása bizonyos mértékig tárgyi jelleget, noha arra sohasem lesz képes, hogy az ingerkomplexumok lényeges elemeit kiválasztva, kategóriákba egyesítse őket.

Nagy jelentősége van a visszatükrözés fejlődésében — mondja a szerző — a tájékozódási és a kutató reflexek fejlődésének, amelyek már az állati fejlődés fokán fokozatosan elveszítik közvetlenül utilitáris jellegüket, s így alapjává válnak az emberi kíváncsiság kialakulásának.

Noha az időleges idegkapcsolatok, Pavlov szerint, univerzális jelenségek az állati életben, ez korántsem jelenti azt, hogy a filogenetikus fejlődés során ne változnának. A szerző példákkal illusztrálja, hogy az ún. fiziológiai paraméterek — mint pl. az idegfolyamatok labilitását, koncentráló készségét stb. jellemző paraméterek — hogyan változnak a fejlődés folyamán, és hogy a mennyiségi mutatóik mennyire jellemzők a filogenetikus lépcső különböző fokaira,

beleértve az ember magasabbrendű ideg-
tevékenységét is.

A visszatükrözés fejlődése szempont-
jából igen fontos jelenség az is, hogy
komplex ingerek esetén a biológiailag aktív
ingerkeltővel kapcsolatos gátlásos állapot
kidolgozása után az eddig izoláltan nem
ható, nem aktív inger aktívvá válik, azaz
gyengül a negatív indukció. Ismeretelmé-
lileg ez azt jelenti, hogy ilyen módon az
állat új vonásokat vesz észre a külvilágban,
teljesebben képes tükrözni a valóságot,
mint a negatív indukció gyengülése előtt.

A feltételes reflexek fent elemzett
sajátosságai — mondja végül a szerző —
azt bizonyítják, hogy a visszatükrözésnek
ez a mechanizmusa előfeltétele a tökélete-
sebb tükrözési formák kialakulásának.

(r. t.)

G. Plavius: Forster esztétikai nézetei

Georg Forster a XVIII. sz. felvilágoso-
dásának jelentős alakja, aki a német eszté-
tikai gondolkodás legjobb hagyományait
fejlesztette tovább — materialista alapon.
Életművében jelen vannak a dialektika és
a történelmi szemlélet elemei, ezért számos
gondolatát Hegel, majd Marx is fel-
használta.

Forster művészetelméletében két vonat-
kozásban is megnyilvánul a történetiség.
Egyrészt szembeszáll azokkal a nézetekkel,
amelyek az embert, az ember esztétikai
érzékét mint valami abszolútát, apriorisz-
tikusat fogják fel, és hangsúlyozza a külső
körülmények, az esztétikai gyakorlat meg-
határozó szerepét. Másrészt: a művészeti
fejlődés különböző szakaszainak elemzése-
kor nem elégszik meg a földrajzi determi-
nizmus által hangsúlyozott klimatikus
szempontokkal, hanem a változó társa-
dalmi feltételeket helyezi a vizsgálat közé-
pontjába. Tekintettel azonban arra, hogy a
művészet területén bekövetkezett változá-
sok okát nem az új társadalmi viszonyok-
ban látja, hanem az erkölcsökben, a cikk-
író joggal állapítja meg, hogy Forster, vég-
eredményben, nem tudott felülemelkedni a
rég materializmus korlátain. Forster sze-
rint az igazi művészet arra hivatott, hogy
gazdagítsa az emberi individuumot, közve-
títőül szolgáljon a népek között. Ugyan-
akkor azonban rámutat arra, hogy az
eddig társadalmi rendszerek nem tették
lehetővé a művészet ilyen fejlődését.

Plavius ezután Forsternek a művészet
és a valóság viszonyára vonatkozó fel-
fogását elemzi. Forster elveti a művészet
autonómiáját hirdető szubjektivistá néze-
teket. Szerinte a művészet különböző for-
mái a valóság meghatározott elemeit és

formáit használják fel modellként. Ez azon-
ban nem jelenti azt, hogy a materialisták
lebecsülnék a művészetet, nem ismernék el
különleges szerepét. A továbbiakban For-
ster nem elégszik meg azzal, hogy a mű-
vészetet mint tükrözést általában fogja
fel, sőt megkülönbözteti a valóság mű-
vészi és elméleti tükrözését is. Az esztétikai
érzékelés és az egyszerű fizikai érzékelés
különbsége abban áll, hogy az előbbi fel-
tétlenül magában foglal emóciókat, fantá-
ziát is. Alkotó fantázia, az objektív valóság
képek formájában való újrateremtése nél-
kül nincs művészet. A valóság utánzása, ha
ez egyszerű, szolgál másolást jelent, feltét-
lenül elvetendő. Az utánzás szükséges, de
nem elégséges feltétel, nem lehet célja, csak
eszköze a művészetnek.

Forster — bár magát a terminust nem
használja — egész sor munkájában foglal-
kozik a típus, a típusalkotás kérdésével.
A művésznek, véleménye szerint, általá-
nosítania kell a valóságról szerzett be-
nyomásait, úgy hogy közben ne szegje meg
a valóság törvényeit. Az általánosítás nem
lehet egyoldalú, meg kell, hogy őrizze az
egyes jelenség arcvonásait. Forster számára
az általánosnak és az egyesnek, a tipikus-
nak és az individuálisnak ez az egysége
az igazi művészet legfőbb ismerve, amely
valamennyi művészeti ágra vonatkozik.
Érdekes, hogy az „általános” fogalmát
— mint Plavius megállapítja — a későb-
biek során gyakran összekeveri az „egész”,
a „teljes” fogalmával. Nem látván a kettő
különbségét, úgy véli, hogy például az
ideál, a tökéletes személység, a reális
ember valamennyi pozitív tulajdonságának
kiválasztása útján alkotható meg. Abban,
hogy Forster az emberre jellemző általá-
nost nem a társadalmi jellegben, hanem
valamilyen absztrakt-utópisztikus ember-
ideálban, a pozitív tulajdonságok valami-
féle összegében látja, mechanizmus materia-
lizmusának korlátai tárulnak fel.

A szépség legmagasabb rendű formája,
szerinte, az ember ábrázolásában nyilvánul
meg, az ember tehát a művészet legfőbb
tárgya. Sajnos azonban ezt a helyes tételt is
helytelenül, idealista módon, az ember
szellemi lényegére való hivatkozással in-
dokolja.

Az esztétikai érzék kialakítása az indi-
viduum mindenoldalú fejlesztésének el-
engedhetetlen feltétele, összefüggésben van
az egész nép általános szellemi fejlődésével.
A művész kötelessége, hogy pártosan állást
foglaljon a nép érdekei mellett. A valóság
átalakításának „esztétikai útja” nem állít-
ható szembe a „politikai úttal” — mint
ahogy Schiller teszi —, a művészet a társa-
dalmi harc lényeges tényezője, de a döntő
jelentőségű mégis a gyakorlati, politikai

küzdelem. Forster szerint a szabad emberi személyiségért vívott forradalomnak nemcsak a feudális despotákat kell megsemmisítenie, hanem a kapitalistákat, gyarmatosítókat is.

Forster életművének különös jelentőséget ad az a tény, hogy Herderrel együtt elsőként kritizálta „balról” a szubjektivistakanti esztétikát.

(t. t.)

E szám szerzői:

- M. B. Mityin*, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának tagja,
Lick József, az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem Filozófia és tudományos szocializmus tanszékének adjunktusa,
Szalai Sándor, A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja,
Munkácsy Gyula aspiráns,
Fenyő István, a Budapesti Műszaki Egyetem Villamoskari matematikai tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára,
Fodor Judit, a Budapesti Műszaki Egyetem Marxizmus—leninizmus tanszékének tanársegéde,
Jean-Pierre Vigier, a Henri Poincaré Intézet munkatársa,
Buk Pál, a pécsi Pedagógiai főiskola adjunktusa,
Horváth József, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Dialektikus materializmus és logika tanszékének tanársegéde,
Varga Károly, a Központi Statisztikai Hivatal előadója,
M. Zsigmond Anna, az MTA Filozófiai Intézetének tudományos munkatársa,
Simonovits Istvánné, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Dialektikus materializmus és logika tanszékének docense,
Lenkei László, az MTA Filozófiai Intézetének tudományos munkatársa,
Kalocsai Dezső, a szegedi József Attila Tudományegyetem Marxizmus—leninizmus tanszékének tanszékvezető docense,
Rathmann János, a Kossuth Könyvkiadó szerkesztője.